Scholarly Research Journal for Humanity Science & English Language,
Online ISSN 2348-3083, SJ IMPACT FACTOR 2019: 6.251, www.srjis.com
PEER REVIEWED & REFEREED JOURNAL, AUG-SEPT, 2020, VOL- 8/41

जीवन कौशल्ये विकसनासाठी इतिहास विषयातील विविध उपक्रम

डॉ. अपर्णा राहुल उकले
सहायक प्राध्यपक, ज्ञानगंगा कॉलेज ऑफ एज्युकेशन, हिंगणे खुर्द, पुणे ४११०५१

Abstract

मानवाच्या प्रगतीमध्ये शाळा ही महत्त्वपूर्ण भूमिका बजावते. कारण शाळा ही समाजाची छोटी प्रतिकृती असते. शाळेमध्ये विदयार्थ्यांची जडणघडण होत असते. विदयार्थ्यांना जीवन जगण्यासाठी आवश्यक असणाऱ्या या कौशल्यांचा विकास शाळेतून केला जातो. विदयार्थ्यांना अधिक सक्षमपणे जीवन जगता यावे म्हणून शाळा नेहमी प्रयत्नशील असते. शाळेत अभ्यासक्रम पूर्ण करण्याबरोबरच अभ्यासपूरक उपक्रमांचेही आयोजन केले जाते. तसेच शाळेमध्ये विविध विषयांच्या आशय ज्ञानाबरोबरच विविध उपक्रमांमधुन विदयार्थ्यांमध्ये कौशल्यांचा आणि क्षमतांचा विकास केला जातो. त्यापैकी एक विषय म्हणजे इतिहास होय. या विषयातून स्वदेश, राष्ट्रीय एकात्मता, स्वातंत्र्य, समता, बंधूभाव, सर्वधर्मसमभाव, लोकशाहीनिष्ठा अशा मूल्यांची रूजवणूक केली जाते. असा सर्व मूल्यांची रूजवणूक होण्यासाठी इतिहास विषयातील विविध उपक्रमांचे आयोजन केले जाते.

Scholarly Research Journal's is licensed Based on a work at www.srjis.com

➢ प्रस्तावना ः

विदयार्थ्यांच्या जीवनातील शैक्षणिक काळ अत्यंत संवेदनशील व जडणघडणीस योग्य असल्यामुळे त्यांच्या सर्वांगिण, बौद्धिक, नैतिक, शारीरिक, सामाजिक, अध्यात्मिक विकासासाठी, त्यांना समर्थ, विविध जीवन कौशल्ये विकसित करण्यासाठी, सुयोग्य व जबाबदार नागरिक बनविण्यासाठी अभ्यासेत्तर उपक्रमच अत्यंत प्रभावी माध्यम आहे. अभ्यासपूरक उपक्रमांचे महत्त्व स्पष्ट करताना व शिक्षणाकडून आपली अपेक्षा व्यक्त करताना डॉ. राधाकृष्णन लिहितात.

"We are building a civilization, not a factory, or a workshop. The quality of civilization depends not upon the material, equipment or political machinery, but on the character of man. The major task of education is the improvement of character."

" आपण एक संस्कृती घडवित आहोत, कारखाना नव्हे. संस्कृतीचे मूल्य व श्रेष्ठत्त्व हे भौतिक समृद्धी अथवा शासकीय यंत्रणा यावर अवलंबून नसून माणसाच्या चारिज्यावर आहे. म्हणून शिक्षणाचे प्रमुख कार्य चारिज्यनिर्मिती हे आहे आणि अभ्यासपूरक कार्यक्रम हे चारिज्यनिर्मितीचे प्रभावी साधन आहे."

(जोशी, आणि इतर, २०११, पृ. ४२)

जीवन आणि शिक्षण यांची योग्य सांगड घालणे ही शिक्षकाची जबाबदारी आहे. आपले जीवन सुखासमाधानाने जगता यावे म्हणून व्यक्तीच्या अंगी काही कौशल्य असणे आवश्यक आहे. म्हणून विदयार्थ्यांना प्राथमिक स्तरापासून जीवनाभिमूख शिक्षण देणे आवश्यक आहे.

➢ **जीवन कौशल्ये विकसन आणि इतिहास विषय ः**

नैतिक मूल्यांचे संस्कार करण्याचे शालेय अभ्यासक्रमातील विविध विषय हे औपचारिक माध्यम आहे. विविध विषयामधून वेगवेगळी मूल्ये रूजविली जातात. शाळेमध्ये विविध विषयांच्या आशय ज्ञानाबरोबरच विविध उपक्रमांमधुन विदयार्थ्यांमध्ये कौशल्यांचा विकास केला जातो. त्यापैकी एक विषय म्हणजे इतिहास होय. या विषयातून स्वदेश राष्ट्रीय एकात्मता स्वातंत्र्य समता बंधूभाव सर्वधर्मसमभाव लोकशाहीनिष्ठा अशा मूल्यांच्या संक्रमणाची संधी असते. इतिहास विषय शिकवताना ज्याप्रमाणे विविध अध्यापन पद्धती आणि साहित्याचा उपयोग अध्यापन परिणामकारक व प्रभावी करण्यासाठी होतो. तसाच विविध उपक्रमांचाही उपयोग इतिहास विषयाच्या अध्ययनाकडे आकर्षून घेण्यासाठी होतो. या उपक्रमात वादविवाद चर्चा घडवून आणणे विविध स्पर्धांचे आयोजन करणे कथा सांगणे इ.चा समावेश करता येईल. हे उपक्रम इतिहास विषयाच्या अभ्यासाला पूरक ठरतात. इतिहास विषयाच्या दैनंदिन अभ्यासाला चैतन्यमय बनविण्याचे सामर्थ्य या उपक्रमात असलेले आपणास दिसून येते. इतिहास विषयाचा अभ्यास केवळ वर्गात करावयाचा नसून तो वर्गाच्या चार भिंतीबाहेरही उत्तमप्रकारे होऊ शकतो याची अनुभूती विदयार्थ्यांना प्राप्त होते. विषयाकडे पाहण्याचा दृष्टीकोण संकुचित न राहता विशाल होतो. विविध उपक्रमांतून विषयाबद्दल अभिरूची वाढते व अभ्यासाच्या नव्या दिशा विदयार्थ्यांना ज्ञात होतात. विदयार्थ्यांमध्ये विविध कौशल्यांचा पर्यायाने त्यांच्या व्यक्तिमत्त्वाचा विकास होतो. विविध उपक्रमामुळे ठराविक चाकोरीबाहेरील जीवन अनुभवण्याची विदयार्थ्यांना संधी मिळते. विदयार्थ्यांची कार्यक्षमता वाढते. उत्सुकता व जिज्ञासा निर्माण होते. त्यांच्या अंगी असलेले गुण प्रकट होऊन व्यक्तिमत्त्व विकास होतो. विदयार्थ्यांना सामाजिक अंतरक्रिया करण्याची सवय लागते. शिक्षण आणि जीवन यांची सांगड घालता येते. जीवन जगण्यासाठी आवश्यक असणा या कौशल्यांचा विकास होतो. विदयार्थ्यांची निर्णयक्षमता वाढते स्वतःमधील गुणांची जाणीव होते एखादया समस्येचा सर्वांगाने विचार करून ती सोडविण्याचे कौशल्य निर्माण होते. स्वतःची मते व्यक्त करण्याचे सामर्थ्य विदयार्थ्यात निर्माण होते. विदयार्थी स्वावलंबी व कृतीशील होतो. विदयार्थ्यांमधील सर्जनशीलतेचा विकास होतो. म्हणूनच विविध जीवन कौशल्यांचा विकास करण्यासाठी इतिहास पाठयपुस्तकातील विविध उपक्रमांचा उपयोग करता येतो.

➢ **उपक्रमातून इतिहास विषयाच्या अभिरूचीत वाढ ः**

शालेय स्तरावर इतिहास विषयाचे अध्यापन करताना बहुतेक वेळा पारंपारिक अध्यापन पद्धतीचा वापर केला जातो. इतिहास विषयात भूतकाळातील अनेक घटनाक्रम स्थळे व्यक्तींची नावे यांचा समावेश होतो. प्राथमिक उच्चप्राथमिक स्तरावर अपरिचित गोष्टी लक्षात ठेवणे विद्यार्थ्यांना अवघड जाते. त्यामुळे इतिहास विषयाची नावड निर्माण होऊ शकते. म्हणून इतिहास शिक्षकांनी शाळेमध्ये विविध अध्यापन पद्धतीचा वापर करण्याबरोबरच विविध उपक्रम राबवून विद्यार्थ्यांमध्ये विषयाची आवड निर्माण करावी. विविध उपक्रमांमधून विदयार्थ्यांना सहभागी करून घेतल्यास विषयात रूची वाढेल. विदयार्थी इतिहासाची अवांतर पुस्तके वाचतील. तसेच सध्याच्या काळात पुस्तकी ज्ञानाबरोबरच प्रत्यक्ष अनुभवातून ज्ञान देणे आवश्यक आहे. इतिहासतील घडलेल्या प्रसंगावर अधारित कर्था कथन स्पर्धांचे आयोजन करून व नाटिका बसवून तो प्रसंग विदयर्थ्यांना

Copyright © 2020, Scholarly Research Journal for Humanity Science & English Language

समजावून सांगावा. अशा उपक्रमातीाल सहभागातूनच विदयार्थी इतिहासाचा अभ्यास आवडीने करतील. विदयार्थ्यांमध्ये इतिहास विषयाची आवड निर्माण होईल.

➢ **इतिहास विषयातील काही उपक्रम**

१. घोषावाक्यांचा तक्ता तयार करणे. विदयार्थ्यांना इतिहासातील घोषवाक्यांचा अर्थ समजावून सांगणे. घोषवाक्याची पार्श्वभूमी व त्या मागील क्रांतिकारकांची असलेली देशभक्ती यांची जाणीव करून देणे. विदयार्थ्यांमध्ये देशावद्दलची स्वाभिमानाची भावना विकसित करणे इ. उद्दिष्टे साध्य करण्यासाठी 'घोषावाक्यांचा तक्ता तयार करणे' या उपक्रमाचे आयोजन करावे. तसेच खालील प्रश्नांवर चर्चा करावी.

- **चर्चेसाठी प्रश्न** ः १.'घोषावाक्यांचा तक्ता व नवीन घोषवाक्ये तयार करणे' हा उपक्रम तुम्हाला कसा वाटला

  २.घोषवाक्यांचा अर्थ सांगा.

  ३.घोषवाक्य म्हणतानाचा तुमचा अनुभव सांगा.

  ४.कोणकोणत्या गोष्टी तुम्हाला समजल्या

- **घोषवाक्ये**

१.स्वराज्य हा माझा जन्मसिद्ध हक्क आहे आणि तो मी मिळविणारच ः लोकमान्य टिळक

२.छोडो भारत ः पं.जवाहरलाल नेहरू

३.जय जवान जय किसान ः लाल बहादूर शास्त्री

४.करेंगे या मरेंगे ः म.गांधीजी

५.तूम मुझे खुन दो मै तूम्हे आझादी दूँगा ः नेताजी सुभाषचंद्र बोसस

६.चलो दिल्ली ः नेताजी सुभाषचंद्र बोस

७.शिका संघटित व्हा आणि संघर्ष करा ः डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर

८.एक जुटीने रहा स्वराज्य मिळवा व त्यासाठी अखंड चळवळ करा ः दादाभाई नौरोजी हे १९0६ च्या राष्ट्रीय अधिवेशनाचे अध्यक्ष होते.

वरील घोषवाक्यांवर अधारित विदयर्थ्यांकडून नवीन घोषवाक्ये तयार करून त्यांचा तक्ता बनवून वर्गा मध्ये लावू शकतो.

२ ः वक्तृत्व स्पधार्चे आयेजन करणे ः विविध ऐतिहासिक विषायावर आधारित वक्तृत्त्व स्पर्धेचे आयोजन करणे. विदयार्थ्यांना आपले विचार नेमक्या शब्दात व्यक्त करण्यास सांगणे. संभाषण कौशल्यातून आत्मविश्वास वाढीस लावणे. विदयार्थ्यांमध्ये देशावद्दलचे प्रेम विकसित करणे इ.उद्दिष्टे साध्य करण्यासाठी विदयार्थ्यांना वक्तृत्त्व स्पर्धेचे आयोजन करावे. उभे राहण्याची पद्धत भाषेची निवड आवाजातील चढउतार ओघवतेपणा आशयानूकूल हावभाव वेळेचे भान देहबोली विषयाची तयारी इ.बाबतीत विदयार्थ्यांना योग्य मार्गदर्शन करावे. स्पर्धेसाठी विषय दयावेत उदा ः मी सावित्रीबाई फुले बोलते आहे मला भावलेले स्वामी विवेकानंद युग परूष लोकमान्य टिळक इ.

Copyright © 2020, Scholarly Research Journal for Humanity Science & English Language

३ ः ऐतिहासिक चित्रपट दाखविणे ः आपल्या चित्रपट सृष्टीत विविध विषयावर आधारित विविध भाषांमध्ये चित्रपट तयार केले जातात. चित्रपटांचा मुख्य हेतू मनोरंजन करणे हा आहे. मात्र अनेक चित्रपटातून मनोरंजनावरोबरच विविध विषयाचे ज्ञानदेखील मिळते. जसे की□सामाजिक समस्यांवर भाष्य करणारे काही चित्रपट असतात□तर काही स्त्री शिक्षणावर आधारित काही चित्रपट□तर काही विविध प्रदेशातील संस्कृतीचे दर्शन घडवून आणणारे चित्रपट□तर काही ऐतिहासिक घटनांवर अधारित चित्रपट असतात. इतिहासातील घटनांचे वर्णन शब्दामध्ये करण्यापेक्षा त्या घटनेवर अधारित चित्रित झालेला चित्रपट जर विदयार्थ्यांना दाखविला तर तर त्या प्रसंगाचे परिपूर्ण ज्ञान मिळण्यास विदयार्थ्यांना मदत होईल.

उदा ः 'महात्मा गांधी' यांनी केलेल्या कार्याची माहिती दयायची असल्यास २ ऑक्टोंबर रोजी गांधी जयंतीच्या निमित्ताने 'महात्मा गांधी' हा चित्रपट विदयार्थ्यांना दखविता येईल. विदयार्थ्याना म.गांधीजींच्या कार्याची माहिती करून देणे. विदयार्थ्यांमध्ये देशप्रेम निर्माण करणे. राष्ट्रभक्ती वाढीस लावणे. म.गांधीजींच्या तत्त्वांचे आज जगभरात कशा पद्वतीने पालन केले जाते याची जाणीव विदयार्थ्यांमध्ये करून देणे. ही सर्व उद्दिष्टे साध्य करण्यासाठी विदयार्थ्यांना चित्रपट दाखवावा.तसेच विदयार्थ्यांना 'म.गांधी'यांच्यावर तयार केलेली प्रश्नावली घरी भरण्यास दयावी व दुस□या दिवशी प्रश्नावलीवर चर्चा करावी. चर्चेतून विदयार्थ्यांना नेमके काय समजले याचा अंदाज शिक्षकाला येईल. प्रश्नावलीमध्ये पुढील प्रकारचे प्रश्न विचारता येतील.

प्रश्नावली

१.'म.गांधी' हा चित्रपट तूम्हाला आवडला का ?

....

२.चित्रपटाचा विषय काय होता □

....

३.चित्रापटातील कोणते पात्र अधिक आवडले का □

....

४.'म.गांधी'यांच्या कोणत्या घटना आवडल्या ?

....

५.चित्रपटातील भाषेबद्दल किंवा संवादाबद्दलचे तूमचे मत लिहा □

....

६.तुम्हाला समजलेली महात्मा गांधी यांची तत्त्वे लिहा □

....

७.देशातील लोकांना या चित्रपटातून कोणता संदेश दिलेला आहे. □

....

४ ः राष्ट्रभक्तीपर आधारित समूहगीत स्पर्धांचे आयोजन करणे ः विदयार्थ्यांमध्ये देशाप्रती प्रेम निर्माण करणे. समूहगीत म्हणताना विविध भावनांचा अनुभव घेणे.उदा ः त्याग□बलिदान□श्रम□जोष इ. विदयार्थ्यांना त्यांच्यातील सुप्त गुणांची जाणीव करून देणे.इ.उद्दिष्टे साध्य करण्यासाठी पुढील प्रकारे गटानुसार स्पर्धा घेता येतील.

Copyright © 2020, Scholarly Research Journal for Humanity Science & English Language

गट.१.हम होंगे कामयाब गट.२.सारे जहॉसे अच्छा हिंदोस्ता हमारा

गट.३.जयोस्तू ते गट.४.नन्हा मुन्हा राही हुँ

वरील प्रमाणे गट करून स्पर्धेचे मूल्यमापन पुढील मुद्दयाच्या आधारे करता येईल.

अ.सूर ५ गूण ब.देहबोली ५ गुण

क.शब्दोच्चार ५ गुण ड.समन्वय ५ गुण

वरील निकषाच्या आधारे प्रत्येक गटाचे मूल्यमापन करून स्पर्धेचा निकाल जाहिर करून विदयार्थ्यांना प्रोत्साहन देऊ शकतो.

४. **चर्चासत्राचे आयोजन करणे**ः इतिहासामध्ये अशा अनेक घटना□प्रसंग□विविध कार्य केलेल्या व्यक्ती आहेत. तसेच काही ऐतिहासिक ठिकाणे आहेत. या सर्वांवर आधारित वर्गामध्ये चर्चासत्राचे आयेजन करता येईल. त्यामुळे विदयार्थ्यांमध्ये सहकार्याची वृत्ती वाढीस लागेल. विदयार्थ्यांना नेमक्या शब्दात व मद्देसुदपणे आपले विचार व्यक्त करतील. विदयार्थ्यांमध्ये आत्मविश्वास जागृत होईल. या सर्व उद्दिष्टांची पूर्तता व्हावी म्हणून शिक्षकांनी अशा प्रकारचे उपक्रम वर्गामध्ये राबविणे आवश्यक आहे.

उदाः 'सत्याग्रह' या विषयावर चर्चा आयोजित करणे. विदयार्थी संख्येनुसार गट करून प्रत्येक गटाला चर्चे साठी सत्याग्रहावर आधरित पुढील प्रमाणे विषय देता येईल.

विषयः गट १ ः सत्याग्रह म्हणजे काय□सत्याग्रहाचे वेगळेपण □उठाव□चळवळ□अंदोलन इ.पेक्षा□

गट२ ः सत्याग्रहामध्ये म.गांधीजींची भूमिका

गट ३ ः स्वातंज्यलढयामध्ये सत्याग्रहाचे योगदान

गट ४ः आधुनिक युगामध्ये सत्याग्रहाचे महत्त्व

चारही गटांचे सादरीकरण झाल्यानंतर पुढील मुद्दयांवर चर्चा करणे.

चर्चेसाठी मुद्देः १.कोणत्या गटाने उत्तम सादरीकरण केले□

२.सादरीकरण करताना तुम्हाला काय अनुभव आला □

३.तुम्हाला माहित नसलेल्या कोणत्या गोष्टी समजल्या □

४.सत्याग्रह यशस्वी करण्यासाठी कोणकोणत्या गुणांची आवश्यकता असते□

५.तुम्ही सत्याग्रह करू शकाल का□कशासाठी□

५.पोस्टर सादरीकरणः इतिहासातील विविध प्रसगावर□घटनेवर किंवा महान व्यक्तीने केलेल्या कार्यावर आधारित पोस्टर सादरीकरण हा उपक्रम राबविता येईल. विदयार्थ्यांच्या कल्पनाशक्तीला व सुप्त कलागुणांना चालना देता येण्यासाठी□नाविन्यपूर्ण सादरीकरण कसे करावे हे शिकण्यासाठी शिक्षकाने अशा उपक्रमाचे आयेजन करावे. उदा ः विदयार्थ्यांना पोस्टर सादरीकरणासाठी पुढील विषय देता येतील.

विषय ः १.आपले राष्ट्रीय सण २.आपली राष्ट्रीय प्रतिके

३.भारतातील विविध वेषभूषा ४.गणेशोत्सव सोहळा

पोस्टर तयार करत असताना तुम्हाला कसे वाटले □कोणत्या गटाचे पोस्टर अधिक आवडले का □का □ इ.सारखे प्रश्न विचारून वर्गामध्ये विदयार्थ्यांनी बनवलेल्या पोस्टरचे प्रदर्शन भरविता येईल.

Copyright © 2020, Scholarly Research Journal for Humanity Science & English Language

६४ इतिहासातील घटना व प्रसंगावर आधारित 'मेरा भारत महान' प्रश्नमंजूषा स्पर्धेचे आयोजन करता येईल. या उपक्रमाची प्रस्तावना पुढील प्रमाणे करता येईल.

विदयार्थी मित्रांनो□'भारत माझा देश आहे' असे आपण रोज प्रतिज्ञेमध्ये म्हणतो. कारण आपल्या भारतामध्ये अनेक बाबतीत विविधता असुन देखील तो एकच आहे. भारताला अतिशय प्राचीन परंपरा लाभलेली आहे. भारताला संतांची भूमी असे देखील म्हंटले जाते. भारतामध्ये अनेक जार्ती धर्माचे लोक राहतात. अनेक भाषा बोलल्या जातात. देशात राहणा□या लोकांमध्ये आपण एक आहोत अशी भावना रूजू लागते. या ऐक्य भावनेमुळे आपला देश केवळ देश न राहता त्याचे राष्ट्र बनते. राष्ट्राविषयी अभिमान वाटू लागतो. म्हणूनच आपण सतत म्हणतो 'मेरा भारत देश महान है'. म्हणुनच आज आपण एक आगळा वेगळा उपक्रम घेणार आहोत. तो म्हणजे 'मेरा भारत महान प्रश्नमंजूषा'
या प्रश्नावलीमध्ये विदयार्थ्यांना भारतातील विविधतेवर आधारित प्रश्न विचारता येतील.

'मेरा भारत महान प्रश्नमंजूषा'

विदयार्थ्याचे नाव ः एकूण गुण ः ५0
वेळ ः ४0 मिनिटे

सूचना ः १.सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
२.प्रश्नाचे उत्तर लिहिताना खाडाखोड करू नये किंवा पुनर्लेखन करू नये.

१.भारत देशाला स्वातंत्र्य कधी मिळाले□
....
२.भारताचा राष्ट्रीय पक्षी कोणता □
....
३.आपले राष्ट्रीय सण कोणते □
....
४.भारताने कोणत्या शासनपद्धतीचा स्वीकार केला आहे. □
....
५.जनगणमन हे राष्ट्रगीत कोणी लिहिले□
....
६.आपली राष्ट्रीय प्रतिके कोणती आहेत □
....
७.भारताची राज्यघटना कोणी लिहली □
....
८.राजमुद्रेखाली कोणते वचन लिहले आहे □
....
९.राष्ट्रगीत म्हणण्यासाठी किती वेळ नेमून दिला आहे□.
....

Copyright © 2020, Scholarly Research Journal for Humanity Science & English Language

१०.लोकमान्य टिळकांनी कोणते उत्सव सुरू केले आहेत□

....

११.संत ज्ञानेश्वर महाराजांनी वयाच्या कितव्या वर्षी ज्ञानेश्वरी लिहिली□

....

१२.शिवाजी महाराजांचे जन्मठिकाण कोणते□

....

१३.शिका□संघटित व्हा आणि संघर्ष करा असा संदेश कोणी दिला□

....

१५.भारतीय स्वातंत्र्य लढयामध्ये सहभागी असलेल्या दोन महिलांची नावे लिहा□

....

१६. 'मै मेरी झॉशी नही दूँगी' हे उदगार कोणाचे आहेत?

....

१७.भारतातील पहिल्या महिला स्त्री शिक्षिका कोण आहेत□

....

१८.स्वा .सावरकरांनी कोणती संघटना स्थापन केली□

....

१९.गांधीजींनी मिठाच्या सत्याग्रहाची सुरूवात कोठुन केली □

....

२०.जगातील सात आश्चर्यामध्ये भारतातील कोणत्या प्रेक्षणिय स्थळाचा समावेश आहे□

....

२१.भारतातील तुम्हाला माहित असणा□या दोन ऐतिहासिक स्थळांची नावे लिहा.

....

२२.पंजाब आणि महाराष्ट्राचा नृत्य प्रकार सांगा □

....

२३.नाताळ□रमजान इद व बुद्धपौर्णिमा हे कोणत्या धर्माचे सण आहेत□

....

२४.तुम्हाला माहित असलेले दोन शास्त्रिय नृत्य प्रकार लिहा□

....

२५.वंदे मातरम व पसायदान कोणी लिहिले□

....

७ ः भारतातील समाजसुधारक व त्यांनी स्थापन केलेल्या संस्थांच तक्ता तयार करणे. वर्गामध्ये इतिहासातील एखादा आशय शिकवून झाल्यानंतर त्या आशयातील महत्त्वाच्या गोष्टीवर आधारित तक्ता करून वर्गामध्ये लावावा. कारण विदयार्थ्यांना तो तक्ता रोज वाचता येईल. त्यामुळे त्या विषयाचा आशय पक्का होण्यास

मदत होईल. उदाः भारतातील समाजसुधारक व त्यांनी स्थापन केलेल्या संस्थांचा तक्ता खालील मुद्दे घेऊन तयार केला असता त्या व्यक्तीच्या कार्याची माहिती ही दिर्घकाळ स्मरणात राहण्यास मदत होईल.

- कर्मवीर भाऊराव पाटील ः १.स्थापना ः रयत शिक्षण संस्थेची स्थापना
  २.ब्रीदवाक्य ः 'स्वावलंबी शिक्षण हेच आमचे ब्रिद'
  ३.योजना ः कमवा व शिका
- गोपाळ गणेश आगरकर ः १.केसरी वृत्तपत्राचे पहिले संपादक
  २.सुधारक वृत्तपत्र सुरू केले.
- महर्षी धोंडो केशव कर्वे ः १.स्त्री शिक्षणाचे पुरस्कर्ते
  २.महिलांसाठी स्वतंत्र विदयापीठ सुरू
  ३.विधवा विवाहाला प्रोत्साहन
- राजा राममोहन राय ः १.हिंदू इस्लाम ख्रिश्चन धर्माचे अभ्यासक
  २.त्याच्या प्रयत्नाने १८२९ मध्ये ब्रिटिश सरकारने सतीची चाल बंद केली.
  ३.बालविवाहाला विरोध
  ४.ब्राम्हो समाजाची स्थापना
  ५.आधुनिक भारताचे जनक

अशाप्रकारे इतिहास विषयाचे अध्यापन करत असताना शिक्षकांनी वरील उपक्रम घेतले तर विदयार्थ्यांना हा विषय कंटाळवाणा वातणार नाही. घडलेल्या घटना प्रसंग महान व्यक्तींनी केलेले कार्यांची माहिती होईल. आशय समजण्यास व लक्षात राहण्यास मदत होईल.विषयात अभिरूची निर्माण होईल.तसेच स्वजाणीव समस्या निराकरण परिणामकारक संप्रेषण सर्जनशीलता आणि भावनांचे व्यवस्थापन इ.सारख्या कौशल्यांचा विकास होण्यास मदत होईल. कारण वरील प्रत्येक उपक्र मामध्ये शिक्षकांना विदयार्थ्यांचा सक्रिय सहभाग घेता येईल. त्यामुळे विदयार्थ्यांमध्ये जीवन कौशल्यांचा विकास होण्यास मदत तर होईलच. पण सहकार्य करणे गटामध्ये काम करताना एकमेकांना सांभाळून घेणे आपल्यामध्ये असलेल्या कलागुणांना व्यक्त करणे कोणतेही काम वेळेमध्ये पूर्ण करणे आपल्या वर्गमित्राचे कौतूक करणे इ.सारख्या अनेक गुणांचा विकास होण्यास मदत होते. म्हणून इतिहास शिक्षकांनी आपल्या अध्यापनात विविध अध्यापन पद्धतींचा शैक्षणिक तंत्रज्ञानाचा व विविध उपक्रमांचा उपयोग करावा.

संदर्भसूची

मराठी

आधुनिक भारताचा इतिहास २००८ इयत्ता आठवी इतिहास पाठयपुस्तक प्रथम आवृत्ती पुणे महाराष्ट्र राज्य पाठयपुस्तक निर्मिती मंडळ.

जोशी प्र.ना. १९९९ १४ थोर पुरूषांच्या अद्भुत कथा द्वितीय आवृत्ती मुंबई मनोरमा.

डि'क्रूझ प्र. २०१० थिकिंग क्रिएटिव्हली ॲट वर्क. प्रथम आवृत्ती पुणे डायमंड.

देवधर मि. २००३ ५० भारतीय क्रांतिवीर. पुणे सोनाली.

दुनाखे अ. २००४ इतिहासाचे आशययुक्त अध्पापन द्वितीय आवृत्ती पुणे नूतन.

बोरकर वि. १९९७ मूल्यशिक्षणाची गुरूकिल्ली. प्रथम आवृत्ती पुणे आज.

महाराष्ट्र राज्य शैक्षणिक संशोधन व प्रशिक्षण परिषद २००८ जीवन कौशल्य शिक्षण मार्गदर्शिका इयत्ता पहिली ते चौथी प्रथम आवृत्ती पुणे.

Copyright © 2020, Scholarly Research Journal for Humanity Science & English Language

महाराष्ट्र राज्य शैक्षणिक संशोधन व प्रशिक्षण परिषद□□२००८□ जीवन कौशल्य शिक्षण मार्गदर्शिका□इयत्ता पाचवी ते सातवी□□प्रथम आवृत्ती□पुणे.
महाराष्ट्र राज्य शैक्षणिक संशोधन व प्रशिक्षण परिषद□□२०११□ जीवन कौशल्य शिक्षण शिक्षक मार्गदर्शिका जीवन कौशल्ये आणि नमुना पाठ, भाग पहिला' इयत्ता पहिली ते आठवी, □प्रथम आवृत्ती□पुणे.
महाराष्ट्र राज्य शैक्षणिक संशोधन व प्रशिक्षण परिषद□□२०११□ जीवन कौशल्य शिक्षण शिक्षक मार्गदर्शिका अध्ययन अध्यापन पद्धती आणि मूल्यमापन□भाग दुसरा इयत्ता पहिली ते आठवी□□प्रथम आवृत्ती□पुणे.

Copyright © 2020, Scholarly Research Journal for Humanity Science & English Language